

'Mange måder at lære på' - at udvikle og udforske nye former for skolepraksis

Frans Ørsted Andersen, Universe Research Lab / Center for Grundskoleforskning / Aarhus Universitet
Gitte Højfeldt, Københavns Universitet
Kasper Østergaard Linde, Københavns Universitet

ICDP på Charlotteskolen i Vejle. Denne artikel belyser en forskningsundersøgelse på Charlotteskolen i Vejle, hvor der arbejdes med ICDP i skolens hverdagspraksis. Gennem interviews med både lærere og elever på skolen har vi søgt at udforske de konkrete, ICDP-relaterede indsatser på skolen samt hvorledes det opleves af både lærere og elever at tage del i den særlige ICDP-praksis. Charlotteskolen er en særlig skole og arbejder derfor også med ICDP på en særlig måde, da de med egne ord fx har den ekstra bemanning, der skal til for rigtigt at kunne fokusere arbejdet omkring relationer i skolens hverdagspraksis. Vi vil i artiklen skitsere arbejdet med ICDP på Charlotteskolen samt diskutere, hvorledes den levede skolepraksis dels består af nytænkning fra ICDP og bevidstgørelse gennem ICDP.

I 2008 startede Vejle Kommune et omfattende skoleudviklingsprojekt under navnet *Mange måder at lære på* (MMALP)¹. Der er tale om et projekt med fleksible rammer, hvor det overordnede formål er at bidrage med mere trivsel og faglighed for kommunens lærere, elever og skoleledere, der alle har deltaget i en stor trivselsundersøgelse (resultaterne af trivselsundersøgelsen kan ses på www.universereseearchlab.dk). Men MMALP rummer også en lang række delprojekter, defineret af de enkelte institutioner i samarbejde med skolekonsulenter fra Vejle kommune og Center for Undervisningsmidler (CFU) i Vejle². Hertil kommer en forskningsoverbygning, hvor medarbejdere fra Universe Research Lab (URL) og Center for Grundskoleforskning (CfG) ved Aarhus Universitet er involveret i aktions- og følgeforskning i forhold til både den overordnede ramme og til de enkelte skolebaserede delprojekter. URLs opgave på MMALP er at undersøge, dokumentere og diskutere både ramme- og delprojekter og dermed forsøge at besvare spørgsmål om, "hvad der virker", "hvordan det virker" og "hvorfor det virker" - samtidig med, at forskerne indgår i sparring omkring det pædagogiske udviklingsarbejde med både skolekonsulenter og skolernes personale og elever. MMALP er med andre ord et ambitiøst projekt, der både rummer et udviklings- og forskningsfokus.

International Child Development Programme (ICDP) – et lokalt tiltag

Charlotteskolen er en specialskole for elever med forskellige typer af indlæringsvanskeligheder. Man har her valgt at udvikle skolens såkaldte ICDP-indsats med henblik på at styrke lærernes pædagogiske relationskompetencer. ICDP er udviklet af den norske professor Karsten Hundeide og er et såkaldt *sensitiveringsprogram*, der handler om at forbedre læreres og pædagogers evne til at møde barnet på dets egne præmisser i både emotionel og kognitiv forstand. Hundeide antager, at børns udvikling og læring helt afhænger af de voksne, der omgiver dem, – derfor er det også helt oplagt at fokusere på de professionelles kompetencer, når man vil forbedre en pædagogisk praksis. Specifikt har ICDP to fokusområder for udvikling af den pædagogiske relationskompetence: *Empatisk identifikation* og *stilladseret læring*, der overordnet set omfatter et henholdsvis emotionelt og kognitivt fokus. Den pædagogiske relationskompetence på de to områder søges udviklet ved hjælp af otte såkaldte samspilstemaer, fx: *'Samtale med*

¹ Se evt. hjemmesiden: www.mmalp.dk

² CFU-Vejle er en del af Professionshøjskolen Lillebælt, www.ucl.dk

barnet om ting, det er optaget af' og 'Uddybning af og forklaring på fælles oplevelser, som voksen og barn har sammen'³.

Både lærere og ledere på Charlotteskolen deltager i et ICDP-træningsprogram, der lokalt afholdes af UC Nordjylland under ledelse af blandt andre psykolog, Pia Clasen. De deltagende lærere og pædagoger samles jævnligt på seminarer på en kursusejendom i kommunen, – men hvorledes arbejdes der konkret med en pædagogisk indsats baseret på ICDP-modellen? Og hvilke virkninger har ICDP-indsatser i Charlotteskolens hverdagspraksis?

Charlotteskolens arbejde med ICDP

De to forskningsspørgsmål undersøges primært ved hjælp af såkaldte kvalitative forskningsmetoder, der omfatter forskningsinterviews og klasserumsobservationer, og der fokuseres qua den fænomenologiske tilgang på den oplevelsesmæssige dimension ved arbejdet med og virkningen af ICDP; hvordan oplever henholdsvis lærere og elever ICDP-praksissen på Charlotteskolen.

Konklusioner fra forskningsundersøgelsen på Charlotteskolen samler sig overordnet i følgende fire overskrifter:

1. Undervisningsdifferentiering
2. Sociale relationer og fællesskabsoplevelse
3. Professionalisering
4. Konflikthåndtering

Undervisningsdifferentiering

ICDP synes at gøre det lettere for lærerne at praktisere *undervisningsdifferentiering*, det vil sige at ICDP leverer redskaber, der gør det praktisk muligt inden for både klassens og fællesskabets rammer at tage højde for den enkelte elev.

Eleverne er på Charlotteskolen udover at være fordelt på forskellige klasser også opdelt i teams alt efter faglig kunnen, og denne normale differentieringspraksis opleves ifølge de interviewede elever udelukkende positivt. En elev fortæller: *"I stedet for at vi er med i en klasse, hvor der er nogen, der skal vente med at række fingeren op i lang tid, og vi andre sidder og keder os, fordi de ikke kan finde ud af det, så tænker jeg på, at de [lærerne] gør noget for os, fordi de har jo valgt os ud i hold".* Undervisningsdifferentiering opleves her som en aktiv beslutning fra lærernes side, der ud fra denne elevs udtalelse i dette tilfælde tilgodeser de dygtigere elevers interesser, men også må formodes at have en positiv betydning for de fagligt svagere elever.

I interviewet med eleverne på Charlotteskolen blev det tydeligt, at *det faglige indhold* i skolens hverdag fanger elevernes interesse. En elev fortæller eksempelvis *"Jeg var ikke engang færdig med én bog på et år [om den tidligere skole, han gik på], her er jeg færdig med fem bøger på et år".* Om denne faglighed direkte hænger sammen med ICDP-indsatserne er vanskeligt at sige noget klart om, men i lyset af ovenstående vedrørende undervisningsdifferentiering kan vi formode, at netop denne særlige form for sensitivitet over for den enkelte elevs faglige kunnen medfører en øget faglig glæde hos eleverne. Her skal endvidere holdes in mente, at flere af eleverne tidligere har gået i en almindelig folkeskole og givet de generelt faglige og måske sociale vanskeligheder hos elevgruppen på Charlotteskolen, har eleverne måske tidligere oplevet *ikke* at blive set. Undervisningsdifferentieringen bliver således en mulig udviklingsvej med de bedre afstemte krav fra lærerne på Charlotteskolen.

³ Se fx Hundeide, K. (2004). *Relationsarbejde i insitution og skole*. DK: Dafolo forlag.

Socialt har undervisningsdifferentieringen tilsyneladende også en betydning. En elev fortæller, at det gode ved at være inddelt i både klasser og teams er, *“at vi laver sådan nogle ting, hvor vi er sammen. Og så når vi har skriveøvelser, så kommer vi på nogle nye hold, (...) så vi lærer dem, vi ikke snakker så meget sammen med [at kende]”*. Dette citat skriver sig ind i det næste vigtige element ved arbejdet med ICDP-indsatser på Charlotteskolen: de sociale relationer og oplevelsen af fællesskab.

Sociale relationer og fællesskabsoplevelse

Generelt oplever både lærere og elever et særligt fællesskab på Charlotteskolen. En elev fortæller, at en stor forskel for ham, da han kom til Charlotteskolen, var at se, at de andre elever også havde vanskeligheder og en anden elev siger meget inkluderende *“Vi skal have mere hjælp, det er derfor vi er her”*. Måske kan selve det at komme til en specialskole, hvor alle børn har den indbydes lighed at oplevet især faglige vanskeligheder have en fællesgørende virkning på eleverne. Det særlige relationsarbejde, der karakteriserer arbejdet med ICDP, antages imidlertid ligeledes at have en indflydelse for de sociale relationer og fællesskabsoplevelsen jf. ovenstående afsnit om undervisningsdifferentiering og inddeling af elever i både klasser og på teams, der betyder flere forskellige sociale forbindelser. Eleverne giver udtryk for en positiv indstilling til lærerne og deres arbejde og bemærker fx, at lærerne på Charlotteskolen tager sig mere tid til en og at man altid bliver *“taget”*, når man har hånden oppe. Emotionelt lader det ligeledes til, at lærerne på Charlotteskolen generelt er gode til at *“se eleverne”* og til *“afstemme sig til dem”*; de er fx gode til at give forklaringer, kommunikere mening, skabe fælles opmærksomhed, positiv rammesætning, rose og hjælpe på en passende måde. Lærerne beskriver også et stort personligt engagement og en lyst til at arbejde med netop denne særlige, og måske mere vanskelige, elevgruppe; en lyst, vi formoder har at gøre med elevernes oplevelse af lærerne som nærværende.

Indbyrdes mellem lærerne ses gennem interviewene også en oplevelse af fællesskab: i professionsfaglig sammenhæng ved at arbejde i samlet flok og gennem kollegial supervision og i social sammenhæng ved, at lærerne med egne ord er obs. på hinanden. Lærerne ved, at arbejdsmiljøet kan være hårdt, og de har oplevet stress blandt kollegaer, hvorfor de ofte *“tager fat i hinanden”*. Lærerne giver endvidere udtryk for, at ledelsen er synlig og god til at træde til, når der sker noget. Særligt disse sidste aspekter af lærernes praksis på Charlotteskolen relaterer sig til en via ICDP oplevet professionalisering, der er fokus for næste afsnit.

Professionalisering

Med indførelsen af IDCP-principper i skolepraksis fortæller lærerne, at de oplever en professionalisering af deres arbejde. ICDP opfattes dels som et værktøj til at håndtere sociale relationer på en ordentlig og respektfuld måde over for eleverne og dels som et værktøj til med lærernes egne ord at *“passe på os selv”*. Professionaliseringen synes at være en form for fællesbetegnelse for en række pædagogiske og didaktiske redskaber med baggrund i IDCP blandt andet førnævnte kollegiale supervision, Hundeydes samspilstemaer og principperne for sensitivering af omsorgsgiverne samt fx ideen om *fokuselever*, der ikke direkte er indeholdt i ICDP, men imidlertid stammer fra kurserne i forbindelse hermed. Fokuselever hentyder, som begrebet antyder, til, at ekstra opmærksomhed rettes mod en given elev i en afgrænset periode, hvis vedkommende fx har større faglige og/eller sociale vanskeligheder. Lærerne fortæller, at især denne konkrete indsats fungerer rigtig godt, og vi antager, at indsatsen kan ses som havende en væsentlig del i både den positivt opfattede undervisningsdifferentiering og de oplevede gode sociale relationer på skolen. Det sker ved, at der tages hånd om problemer og eleverne herigennem imødekommes og støttes både fagligt og socialt. Et andet princip i ICDP, der af lærerne opfattes som virksomt, er *at gå bag om barnet* og forsøge at rette fokus på, hvad barnet handler i forhold til; om elevens reaktion primært drejer sig om den aktuelle situation, eller om hans eller hendes tidligere erfaringer med en lignende situation har en større betydning.

At gå bag om barnet synes at være et centralt element i det at kunne udføre det pædagogiske arbejde på en mere kompetent og professionel måde. En lærer specificerer: *"Vi bruger os selv utrolig meget, og man kan godt have den der fornemmelse af, at det er mod ens person [eleverne reagerer], og det er jo netop det, det ikke er. Og det er det, jeg mener med at være professionel, at man kan få den distance til at sige, at jeg har indblik i at forstå at de reagerer mod autoriteten, læreren eller hvad det er, så jeg bibeholder den afstand ind til [mig selv]"*. Professionaliseringen synes gennem interviewene på særlig vis at relatere sig til arbejdsmæssig trivsel for lærerne, fordi de, jf. Citatet, kan bruge denne professionalisering og ICDP til at lægge en positiv afstand til mennesket bag læreren og herigennem måske forhindre udbrændthed. Den professionelle afstand spiller sammen med det tidligere beskrevne store, personlige engagement hos lærerne, og vi kan konkluderende hævde, at lærerne i deres praksis i høj grad fungerer som personlige med- og modspillere til eleverne samtidig med, at de blandet andet qua ICDP-principperne formår at skabe en professionalitet i forhold til menneskets private og mere sårbare side. Dette må siges at udgøre en central, både fagligt og psykisk, virkning af ICDP-indsatserne.

Konflikthåndtering

ICDP og professionaliseringen herigennem har stor betydning for lærernes håndtering af konflikter i hverdagspraksis, jf. det at rette fokus mod, om eleven reagerer på en konkrete situation, eller om der ligger andet bag.

Både lærere og elever beskriver to sider af konflikthåndtering: situationer, hvor kontrollen opretholdes, og såkaldt blød disciplinering finder sted, samt situationer, hvor kontrollen mistes og disciplineringen bliver hård. Når kontrollen opretholdes er der høj grad af ligeværdig kommunikation og positiv rammesætning, fx fortæller en elev: *"hvis vi får skæld ud, så river de ikke i os – de snakker lige så roligt til os (...) engang sagde [lærerens navn] til mig, at det er kun fordi, jeg godt kan lide dig, at jeg gør det her. Det skal ikke gå ud over alle de andre elever, at du ikke har opført dig ordentligt denne ene gang"*. I tråd hermed uddyber en lærer, at de som professionelle er der for eleverne og således skal fortælle dem, at de er der for at beskytte dem – særligt i konfliktsituationer. ICDP giver altså læreren bedre muligheder for at håndtere konflikter konstruktivt og kompetent til trods for, at konflikthåndtering ikke er en eksplicit del af programmet, som det er beskrevet af Hundeide (2004). I andre situationer med voldsomme og pludselige konflikter kan kontrollen mistes; læreren bliver *menneskevred*, som en af lærerne udtrykker det, professionaliseringen kan ikke iværksættes og disciplineringen bliver hård, forklaret ved at *"det eneste der er, det er at handle"*. Det kunne være interessant og meget relevant - både lokalt for Charlotteskolen, nationalt for projektet MMALP og internationalt for selve ICDP - nærmere at belyse karakteristika ved konfliktuelle situationer i skolepraksis samt udforske, hvorledes "værktøjer", som de indeholdt i ICDP, kan virke fordrende for en kompetent og professionel håndtering af disse situationer.

ICDP som nytænkning eller bevidstgørelse af praksis på Charlotteskolen

I analysen af interviewene med lærerne kom en central, paradoksalt forståelse af arbejdet med ICDP til syne. ICDP virker og indvirker konkret både som nytænkning og bevidstgørelse af praksis. Lærerne giver på den ene side udtryk for, at ICDP tilfører deres pædagogiske og didaktiske praksis noget særegent, fx som vi ovenfor har skitseret i kraft af ideen om fokuselever, professionaliseringen og de relationelle principper til konflikthåndtering. På den anden side forklarer lærerne, at ICDP på en måde blot har bevidstgjort allerede eksisterende tavs eller procedural viden og således primært fungerer i sin samordning og konkretisering af eksisterende praksis på overskuelig vis.

Det er i nærværende forskningsarbejde ikke til fulde muligt at adskille hvilke aspekter af praksis på Charlotteskolen, der allerede fandtes før indførelsen af ICDP og hvilke aspekter, der er kommet med denne indførelse. Distinktionen vanskeliggøres yderligere ved, at ICDP netop arbejder med 'common-sense' pædagogiske principper og her tager udgangspunkt i de eksisterende praksisser og forsøger at bestyrke og kvalificere disse. Det kunne være relevant i videre forskning at belyse nærmere, hvordan forholdet mellem nytænkning og bevidstgørelse i forhold til ICDP udspiller sig i hverdagens skolepraksis på Charlotteskolen samt på andre skoler i ind- og udland for herigennem at

kunne foretage komparative analyser og således udvide både forståelse og konkrete arbejds-elementer. Overordnet vil vi imidlertid hævde, at integrationen af nytænkning og bevidstgørelse i Charlotteskolens praksisform måske kan siges at være en helt central del af denne skoles specifikke succes og af den generelle succes ved arbejdet med ICDP.